

Krzysztof Andrulonis

Uniwersytet Warszawski

k.andrulonis@student.uw.edu.pl

ORCID: 0000-0001-9675-2255

ANALIZA SOCJOLEKTU WARSZAWSKICH MIŁOŚNIKÓW KOMUNIKACJI MIEJSKIEJ

1. WPROWADZENIE

Jak wskazuje Emile Benveniste, „język otacza zewsząd społeczeństwo i zawiera je w swym aparacie pojęciowym” (Benveniste 1980: 35) – dotyczy to zarówno społeczeństwa jako całości, jak i rozmaitych grup funkcjonalnych, które można w nim wyróżnić. Nie ulega wątpliwości, że wiele z nich wytwarza środowiskowe odmiany polszczyzny. Wydawać by się mogło, że komunikacja miejska to zagadnienie obecne w życiu wszystkich mieszkańców miasta, a więc leksyka i frazeologia z nią związane powinny być charakterystyczne dla ogólnego języka miejskiego. Teza taka jest z pewnością właściwa dla większości członków społeczności miejskiej, która w mówieniu o tym zagadnieniu nie ma potrzeby wykraczać poza kod ograniczony, reprezentowany przez każdą „taką wypowiedź, która – choćby była najbardziej złożona – pozwoli mówcy i słuchaczowi precyzyjnie i bez trudu przewidzieć wszystkie słowa, jakie będą w niej występowały, a w rezultacie i jej strukturę” (Bernstein 1980: 96). Wynika to z faktu, że komunikacja miejska jako temat pojawia się w wąskim kręgu poruszanych w komunikacji potocznej zagadnień, jak na przykład droga do szkoły, na uniwersytet czy do pracy.

Istnieje jednak społeczność, dla której komunikacja miejska stanowi szczególnie obszar zainteresowania – określa się jej członków mianem jej miłośników. Słowo to można rozumieć, za WSJP PAN, jako ‘ten, kto szczególnie coś lubi i znajduje przyjemność w zajmowaniu się tym’¹. Byłaby to więc osoba w stopniu większym niż przeciętnie zainteresowana różnymi płaszczyznami funkcjonowania komunikacji zbiorowej w miastach, która czerpie z tego pozytywne emocje². Komunikacja miej-

---

¹ Hasło: *miłośnik*. Online: <https://wsjp.pl/haslo/podglad/10914/milosnik> [dostęp: 9.02.2023].

² Proponuję w tym miejscu własną definicję tej grupy, wiążącą ją z pojęciem funkcjonującym w polszczyźnie ogólnej, ponieważ wcześniej nie była ona poddawana definiowaniu w opracowaniach

ska występuje jako częste zagadnienie w ramach kodu rozbudowanego, którego użytkownicy „uwzględniają stosunkowo obszerny zakres alternatyw” leksykalnych i składniowych wyrażania swoich myśli, a ponadto stosowany przez nich kod „pobudza tendencję do werbalnie eksplicytnego formułowania intencji” (Bernstein 1980: 95). W celu precyzyjniejszego opisu interesujących ich obiektów miłośnicy komunikacji wytworzyli specyficzny dla siebie socjolekt, który rozumiem jako „odmianę języka powstałą we wspólnocie ludzkiej wyznaczonej pewnym rodzajem więzi społecznej” (Grabias 1994: 97).

Celem niniejszego tekstu będzie scharakteryzowanie miłośników komunikacji miejskiej jako wspólnoty komunikatywnej, zrekonstruowanie charakterystycznego dla nich językowego obrazu świata, ukazanie systemu norm i wartości kierujących reprezentantami tej grupy, a także przeprowadzenie analizy formalnej stosowanego przez nich socjolektu. Moja analiza ograniczy się do warszawskich miłośników komunikacji miejskiej, przy czym można przypuszczać, że socjolekty grup tego typu w poszczególnych ośrodkach miejskich będą wykazywać zarówno liczne podobieństwa, jak i różnice³.

2. ANALIZA FORMALNA SOCJOLEKTU

Odmiana środowiskowa polszczyzny, którą posługują się miłośnicy komunikacji miejskiej, nie była jeszcze wcześniej poddawana analizie językoznawczej. Toteż nie istnieje możliwość odwołania się do wcześniejszych ustaleń badaczy na temat cech

---

naukowych. Można jednak znaleźć nieformalne opisy tej społeczności – zarówno stylizowane na definicję encyklopedyczną, jak i stanowiące parodię tego stylu. Przykład pierwszej tendencji: „osoba uznająca transport zbiorowy za lepszą alternatywę wobec transportu indywidualnego, interesująca się taborem oraz historią transportu miejskiego. Miłośnicy komunikacji miejskiej często fotografują jej pojazdy oraz organizują specjalne przejazdy zazwyczaj historycznymi pojazdami. Częstokroć formują się w stowarzyszenia, mające na celu ułatwienie sobie organizacji bądź lobbowanie wobec urzędników za zakupem określonego taboru lub rozwoju konkretnych elementów infrastruktury” (Hasło: *miłośnik komunikacji miejskiej* [w:] *Prepedia*. Online: https://pl.prepedia.org/wiki/Mi%C5%82o%C5%9Bnik_komunikacji_miejskiej [dostęp: 9.02.2023]). Przykład drugiej tendencji: „specyficzny rodzaj pasażera, charakteryzujący się ogromną wiedzą na temat pojazdu, w którym się znajduje, jak i o pozostałych w mieście / kraju / świecie (w zależności od stopnia zzielenienia), przeciwieństwo pracownika komunikacji miejskiej. Nie ma się co ich obawiać, dopóki zgadzasz się z ich poglądami na temat najnowszego mercedesa czy protrama” (Hasło: *miłośnik komunikacji miejskiej* [w:] *Nonsensopedia. Polska encyklopedia humoru*. Online: https://nonsa.pl/wiki/Mi%C5%82o%C5%9Bnik_komunikacji_miejskiej [dostęp: 9.02.2023]).

³ Spowodowane to jest chociażby takimi czynnikami jak zróżnicowane typy pojazdów kursujące w poszczególnych miastach, różnicami w organizacji siatki przewozów, występowaniem unikatowych dla poszczególnych miast linii czy lokalizacji. Zdarza się zresztą, że identyczne obiekty, jak na przykład model określonego pojazdu, bywają określane na dwa odmienne sposoby w różnych miastach, chociażby tramwaje Konstal 105N2k/2000, kursujące wyłącznie w Szczecinie i Warszawie, w tym pierwszym mieście określane są mianem *bulw*, natomiast w drugim – *delfinów*.

charakterystycznych tego socjolektu. W celu podania jego cech charakterystycznych odwołam się przede wszystkim do teorii funkcjonalnej Stanisława Grabiasa, a skróto również do innych propozycji typologii.

Pierwszy z wymienionych badaczy charakteryzuje społecznie uwarunkowane odmiany języka z wykorzystaniem trzech parametrów: zawodowości, ekspresywności i tajności, rozumianych odpowiednio jako: „przydatność środków językowych w profesjonalnej działalności grupy”; „językowe sposoby informowania o stosunku członków grupy do rzeczywistości” oraz „możliwość tajnego kodowania informacji, aby w miarę potrzeby była ona dostępna tylko osobom wybranym” (Grabias 1994: 127). Na ich podstawie dokonuje klasyfikacji istniejących socjolektów na języki zawodowe, żargony, slang i odmiany językowe o charakterze kryptozabawowym (Grabias 1994: 139).

Odmiana środowiskowa języka stosowana przez miłośników komunikacji miejskiej nie daje się niestety zaklasyfikować bez wahania do żadnej z tych grup – przede wszystkim dlatego, że występują w niej określenia zarówno o prymarnej funkcji profesjonalno-komunikatywnej, nazywające choćby poszczególne typy pojazdów albo obiekty infrastruktury technicznej, jak i o prymarnej funkcji ekspresywnej. Ich udział w całościowym zbiorze leksyki środowiska wydaje się względnie wyrównany, z niewielką przewagą określeń spełniających funkcję profesjonalno-komunikatywną. Pomijając znaczny udział ekspresywizmów, można by więc zaliczyć socjolekt miłośników komunikacji miejskiej do grona języków zawodowych, pojmowanych jako „odmiany o charakterze jawnym, w których środki językowe podporządkowane są sprawnemu i szybkiemu przekazywaniu myśli” (Grabias 1994: 139)⁴. Trzeba jednak zwrócić uwagę, że choć wielu miłośników komunikacji miejskiej jest związanych z nią zawodowo, to jednak przede wszystkim jest to grupa hobbystyczna. Dlatego też być może lepsza okazałaby się tutaj kategoria profesjonalności, proponowana przez Tomasza Piekota (2008: 25). Uzasadnione wydaje się również użycie pojęcia profesjolektu, na który składają się potoczność i słownictwo specjalne (Wilkoń 2000: 99). Znow jednak należy wysunąć zastrzeżenie, że tylko część stosowanych przez miłośników określeń istotnie wywodzi się z języka osób związanych zawodowo z komunikacją miejską.

Podobny problem napotkać można w wypadku prób scharakteryzowania badanego przeze mnie socjolektu przez pryzmat innych koncepcji. W ujęciu Zenona Klemensiewicza należałby on do grupy języków zawodowych konwersacyjnych (1956: 181) – może budzić uzasadnioną wątpliwość, czy analizowana odmiana so-

---

⁴ Na jedną z cech charakterystycznych zawodowych odmian języka, która zapewnia skuteczną realizację wskazanego przez badacza celu, zwraca uwagę Anna Wierzbicka: „Najbardziej charakterystyczną cechą słownictwa zawodowego jest jego ogromna szczegółowość, konkretność. Zazwyczaj jednemu wyrazowi języka ogólnego w «gwarze zawodowej» odpowiada szereg terminów zróżnicowanych” (Wierzbicka 1967: 122).

cialna języka nie może mieć także charakteru monologowego. Z problemem zawodowości łączy się też spojrzenie Antoniego Furdala, według którego interesujący mnie socjolekt musiałby zostać uznany za język zawodowy miejski (Furdal 1977: 181–182). Bezpośredniego powiązania profesjonalności oraz zawodowości unika podejście Danuty Buttler, która wyróżnia styl informacyjno-bytowy, realizujący się w gwarach profesjonalnych, do których należałby badany przeze mnie socjolekt (Buttler 1982: 27).

Specyfika interesującej mnie odmiany środowiskowej polszczyzny polega również na jej zróżnicowaniu terytorialnym. Postępują nią najczęściej mieszkańcy miast, choć również miłośnicy mieszkający poza aglomeracjami, którzy mimo to interesują się funkcjonowaniem komunikacji miejskiej. Z jednej strony w socjolekcie tym przeważa leksyka i frazeologia o wymiarze ogólnopolskim, z drugiej jednak, jak już wspominałem, społeczności miłośników komunikacji miejskiej w poszczególnych miastach dysponują również unikatowymi dla swojej wspólnoty określeniami, co pozwalałoby je traktować jako indywidualne gwary miejskie o charakterze zawodowym czy profesjonalnym. Z uwagi na dominację leksyki i frazeologii wspólnej dla wszystkich miłośników komunikacji miejskiej będę jednak mówił o wspólnym, lecz zróżnicowanym wewnątrznie socjolekcie.

3. OPIS WSPÓLNOTY KOMUNIKATYWNEJ

We wcześniejszej części analizy zaproponowałem sposób rozumienia terminu *miłośnik komunikacji miejskiej*. Teraz zwrócę uwagę na charakterystyczne cechy tej społeczności, zwłaszcza w wypadku Warszawy, choć można przypuszczać, że mają one w dużej mierze uniwersalny charakter. Do charakterystycznych form aktywności członków tej społeczności należą:

- fotografowanie pojazdów komunikacji miejskiej oraz publikowanie swoich prac w przestrzeni sieciowej⁵;

---

⁵ Największą przestrzenią sieciową, w której udostępniane są fotografie transportu zbiorowego, jest fotogaleria Phototrans.pl (<http://phototrans.pl/>). Dostępnych jest na niej ponad 920 tys. fotografii, z czego więcej niż 32 tys. to zdjęcia pojazdów kursujących w warszawskiej komunikacji miejskiej, której organizatorem jest Zarząd Transportu Miejskiego (ZTM) (stan na 09.02.2023). Oprócz tego istnieją mniejsze galerie, np. Warszawska Galeria Komunikacji Miejskiej (<http://www.wgkm.waw.pl/galeria/index.php>), gromadząca blisko 11 tys. zdjęć (stan na 09.02.2023). Z działalnością fotograficzną miłośników związana jest istotna część ich socjolektu: *fotołowy* 'wyjście indywidualne lub grupowe, mające na celu sfotografowanie określonego pojazdu czy też dowolnego pojazdu, ale w określonym miejscu i okolicznościach'; *fotomiejscówka* 'miejsce, w którym można wykonać interesujące, o wysokiej wartości estetycznej zdjęcia'; *fotostop* 'postój w trakcie imprezy komunikacyjnej, pozwalający na wykonanie zdjęć pojazdowi, którym odbywa się przejazd imprezowy'.

- aktywność na forach internetowych oraz w mediach społecznościowych, gdzie dzielą się swoją wiedzą i spostrzeżeniami dotyczącymi funkcjonowania transportu zbiorowego⁶;
- udział w imprezach komunikacyjnych, polegających na dziennych lub nocnych przejazdach zabytkowymi bądź współczesnymi i wyróżniającymi się w jakiś sposób pojazdami komunikacji miejskiej, połączonych z przerwami na fotografowanie danego pojazdu oraz różnego rodzaju innymi atrakcjami;
- członkostwo w warszawskim Klubie Miłośników Komunikacji Miejskiej.

Społeczność miłośników komunikacji miejskiej dzieli się na dwie zasadniczo odmienne grupy – część jej członków to osoby zawodowo związane z transportem zbiorowym, na przykład kierowcy, dyspozytorzy ruchu, pracownicy administracyjni, którzy dodatkowo, poza obowiązkami zawodowymi, zajmują się tematyką komunikacji miejskiej. Pozostali natomiast wykonują na co dzień inne zawody, a fascynację tym tematem traktują wyłącznie jako hobby. Zarówno pośród przedstawicieli jednej, jak i drugiej grupy są osoby o wykształceniu technicznym, co pozwala im stosować słownictwo profesjonalne z zakresu mechaniki pojazdów czy organizacji wewnętrznej transportu zbiorowego w Warszawie. Określenia tego typu nie wchodzi jednak w skład wspólnego dla wszystkich miłośników komunikacji miejskiej socjolektu – przeważnie, gdy są stosowane w dyskusjach między członkami społeczności, są od razu tłumaczone.

Przedstawiciele społeczności miłośników komunikacji miejskiej łączą wspólne sposoby spędzania wolnego czasu, do których należą wspomniane wcześniej aktywności. Charakterystyczne dla nich jest również częste wymienianie się informacjami dotyczącymi bieżącego funkcjonowania komunikacji miejskiej, jak również jej przeszłości. Widać to na przykładzie aktywności użytkowników forów internetowych, którzy informują innych czytających choćby o nietypowym pojeździe na danej linii (na przykład o innej niż zwykle długości czy typie napędu), a także o wypadkach czy nieplanowanych objazdach. Ważnym elementem aktywności wielu miłośników jest wykonywanie zdjęć pojazdów komunikacji miejskiej – nie mają one wyłącznie charakteru dokumentacyjnego, lecz stanowią zazwyczaj przemyślane kompozy-

---

⁶ Galeria Phototrans.pl oferuje m.in. możliwość komentowania zdjęć przez użytkowników serwisu oraz gości. Komentarze niejednokrotnie w znacznym stopniu odbiegają tematyką od pojazdu przedstawionego na zdjęciu. Istnieją również witryny funkcjonujące wyłącznie jako fora internetowe, jak choćby Wawkom. Forum warszawskiego transportu publicznego (<https://wawkom.waw.pl/>) czy też poszczególne wątki dyskusyjne na forum Skyscrapercity.com, poświęcone na przykład budowie trzeciej linii metra (<https://www.skyscrapercity.com/threads/warszawa-iii-linia-metra.2277570/>).

cje, często połączone z pomysłowym, nieraz dowcipnym⁷ czy też intertekstualnym⁸ opisem. Zamieszczanie fotografii stanowi dla miłośników ważną formę aktywności – do zwyczajów panujących na galerii Phototrans.pl należy gratulowanie w komentarzach użytkownikowi, który wstawił zdjęcie o okrągłym numerze, np. tysięczne w jego dorobku.

Trudno wskazać cechy charakterystyczne dla całej grupy miłośników komunikacji miejskiej. Wykonują oni bardzo różne profesje, przez co poziom ich zaangażowania w realizowanie swojej pasji jest zróżnicowany – niektórzy jedynie przeglądają treści zamieszczane przez innych, inni zaś są gotowi pokonać długie dystanse i udać się do innego miasta, aby tam wykonać interesujące zdjęcia, zwłaszcza unikatowych z jakiegoś względu pojazdów, albo też wytrwale poszukiwać niewykorzystanych jeszcze wcześniej *miejscówek*, czyli lokalizacji, w których możliwe jest wykonanie wyróżniającej się, pomysłowej fotografii.

Miłośników komunikacji miejskiej łączą różne formy komunikowania się. Relatywnie rzadko mają okazję do spotkań na żywo, połączonych z rozmowami na interesujące ich tematy. Zazwyczaj dzieje się to przy okazji uczestnictwa w imprezach komunikacyjnych albo wspólnej wyprawy w celu wykonywania zdjęć. Dużo częściej komunikują się za pośrednictwem forów internetowych oraz w komentarzach pod zdjęciami na fotogaleriach transportowych. Są również reprezentowani w mediach społecznościowych⁹, które stają się miejscem dzielenia się informacjami oraz opiniami na tematy związane z funkcjonowaniem komunikacji miejskiej.

W tym miejscu warto również wspomnieć o systemie wartości reprezentowanym przez miłośników komunikacji miejskiej. Ze względu na raczej wąski obszar zainteresowania grupy trudno w tym wypadku mówić o całościowym systemie aksjologicznym. Nie ulega jednak wątpliwości, że wszystkich ich łączy niechęć do samochodów osobowych, jak również ich kierowców. Świadczy o tym stosowanie

---

⁷ Przykład opisu tego typu: „Z drogi śledzie bo wściekły jamnik jedzie!” (pod zdjęciem przedstawiającym autobus przegubowy, określany w socjolekcie miłośników mianem *jamnika*, z umieszczoną na masce naklejką z wizerunkiem psa tej rasy). Online: http://phototrans.pl/14,144972,0,MAN_NG313_3352.html [dostęp: 9.02.2023].

⁸ Przykład opisu tego typu: „Jak by rzekł Władysław Broniewski: *Ze spuszczoną głową, powoli, jedzie jęcz z redutowej niewoli*. Wystarczy niewielki minus na termometrze, aby jęczce przybierały różne wygibaśne kształty, dalekie od poziomu” (pod zdjęciem przedstawiającym autobus przegubowy marki Jelcz, w którym doszło do uniemożliwiającej jazdę awarii skutkującej wyniesieniem przegubu w górę przy jednoczesnym opadnięciu dolnej i tylnej części autobusu). Online: http://phototrans.pl/14,136936,0,Jelcz_M181M_7905.html [dostęp: 9.02.2023].

⁹ Klub Miłośników Komunikacji Miejskiej w Warszawie ma swoje profile na portalach Facebook (<https://www.facebook.com/kmkm.warszawa/>) i Instagram (<https://www.instagram.com/kmkm.warszawa/>). Istnieją również strony prywatne prowadzone przez miłośników – *Komunikacja Miejska w Warszawie* (<https://www.facebook.com/komunikacja.w.warszawie/>) czy też *Autobusem po Warszawie* (<https://www.facebook.com/AutobusemPoWarszawie/>).

negatywnie nacechowanych określeń, odpowiednio *blachosmród* i *puszka* w odniesieniu do pojazdów oraz *puszkarz* w celu nazwania osób prowadzących. Przyczyny tego nastawienia zdają się oczywiste¹⁰ – samochody osobowe w miastach generują zatory drogowe oraz niejednokrotnie utrudniają ruch pojazdom komunikacji miejskiej. Dla miłośników wspólny jest pogląd, że każdy mieszkaniec miasta powinien rezygnować z korzystania z własnego środka transportu i przesiadać się do komunikacji zbiorowej, gdy tylko jest to możliwe.

W opozycji do niechęci względem samochodów osobowych sytuuje się pozytywny stosunek miłośników do komunikacji miejskiej, w szczególności do konkretnych marek bądź typów pojazdów. Znajduje to odzwierciedlenie w leksyce określającej osoby szczególnie lubiące określone rodzaje autobusów lub tramwajów, np. *ikarusofil* ‘miłośnik autobusów marki Ikarus’, *jelczofil* ‘miłośnik autobusów marki Jelcz’. Świadczyć o tym mogą również deminutiva tworzone od nazw poszczególnych typów taboru, które zostaną przeanalizowane w dalszej części tekstu. Wreszcie miłośnicy dzielą się również na tych, którzy bardziej zajmują się komunikacją autobusową (*autobusiarz*) lub tramwajową¹¹.

4. ANALIZA LEKSYKI I FRAZEOLOGII WCHODZĄCEJ W SKŁAD SOCJOLEKTU WARSZAWSKICH MIŁOŚNIKÓW KOMUNIKACJI MIEJSKIEJ

W dalszej części artykułu zajmę się przedstawieniem leksyki i frazeologii charakterystycznej dla warszawskich miłośników komunikacji miejskiej, a ponadto wskażę motywacje powstania poszczególnych innowacji językowych, które weszły w skład badanego socjolektu. Analizowany materiał pogrupuję w kategorie tematyczne składające się łącznie na językowy obraz świata tej społeczności, który pojmuję jako „zawartą w języku interpretację rzeczywistości, którą można ująć w postaci zespołu sądów o świecie” (Bartmiński 1990: 110).

¹⁰ Negatywny stosunek do kierowców samochodów osobowych ujawnia się nie tylko na poziomie leksyki, ale również w treści komentarzy zamieszczanych w sieci: *Swoją szosą nie mogą się nadziwić, że pomimo tak „świetnej” oferty przygotowanej przez ZTM kierowcy puszek uporczywie lubią stać w korkach zamiast naprawdę się przesiadać do komunikacji zbiorowej...* (https://phototrans.pl/14,493953,0,Konstal_13N_808.html, dostęp: 10.02.2023); *Tramwaje były widocznie atrakcyjniejsze dla pasażerów niż autobusy więc jak widać ma AUTOR? a poza tym taki buspas trzeba wybudować (czytaj sypanąć groszem) albo zabrać jeden pas puszkarzom, a tym samym zмагаć się z protestami* (https://phototrans.pl/14,626502,0,Konstal_105Na_1113.html, dostęp: 10.02.2023).

¹¹ Słowo *tramwajarz*, analogiczne do słowa *autobusiarz*, o znaczeniu wskazanym powyżej nie zostało przeze mnie odnotowane.

4.1. Pojazdy komunikacji miejskiej

Nazwy autobusów oraz tramwajów kursujących w ramach warszawskiego transportu publicznego należą do najliczniej reprezentowanej oraz najbardziej zróżnicowanej grupy. Wynika to ze szczególnie intensywnie zaznaczającej się w tej grupie potrzeby nominacji – w języku ogólnym istnieje zaledwie kilka wyrazów służących określaniu pojazdów komunikacji zbiorowej¹², które w żadnej mierze nie pozwalają uwzględnić poszczególnych cech dystyngtywnych ważnych dla miłośników komunikacji miejskiej. Należą do nich następujące właściwości:

- marka pojazdu, nazwa modelu bądź nazwa producenta: *alpino*, *alpinka*, *alpinos* ‘autobus Solaris Alpino’; *autosanek*, *autosracz*¹³, *mikro Autosan*, *solinka* ‘autobus Autosan H7.20 Solina’; *minijelcz* ‘autobus Jelcz M083C Libero’; *cegiełka*, *cegła*, *ceglbulwa*, *FPS*, *Hipolit*, *hipolit*, *hipolitus* ‘tramwaj FPS 123N, wyprodukowany przez Fabrykę Pojazdów Szynowych im. Hipolita Cegielskiego’; *ci(o)taro*, *citaro* ‘autobus Mercedes Benz 0530 Citaro’; *duplo*¹⁴, *DUPO* ‘tramwaj Pesa 120Na Swing Duo’; *eMAeN*, *mania*, *manidełko*, *manidło*, *MANidło*, *maniek*, *MANik*, *manisko*, *lew*, *lewek*¹⁵ ‘autobus marki Man’; *hultaj* ‘tramwaj Hyundai Rotem’; *ikar*, *ikarusz*, *ikarusik*, *ikarek*, *ikarusidło* ‘autobus marki Ikarus’; *jelczar*, *jelczarus*, *jelczożłom*, *jelczuś*, *jelczydełko*, *jelczydło*, *jelczyk*, *jelczyna*, *zjelcz* ‘autobus marki Jelcz’; *konekto* ‘autobus Mercedes Benz Conecto’; *lajons*, *lion’s*, *lion’sik*, *lionsik* ‘autobus z rodziny Man Lion’s City’; *meraś*, *merc*, *mercedes*, *mercedesik*, *mercyńska*, *merol*, *mesior*, *meś* ‘autobus marki Mercedes Benz’; *midiMAN*, *midi MAN*, *midi MANik* ‘autobus Man NM223.3’; *neo*, *neos*, *neoplanek*, *neoplanik*, *nerwoplan* ‘autobus marki Neoplan’; *obsralis*, *osralis* ‘autobus marki Solaris’; *PeeRa*, *peera*, *peerka* ‘autobus Jelcz PR110’; *Pesa*, *pesiak*, *pesogrzmot* ‘tramwaj Pesa 120Na Swing’; *Urbinetka*, *urbinetka* ‘autobus Solaris Urbinetto 10’;
- kraj produkcji pojazdu: *falafel*, *kebab*, *turek* ‘autobus Mercedes Benz Conecto, produkowany w Turcji’; *hungar*, *hungarek*, *hungaros*, *Madziar* ‘autobus marki Ikarus, wyprodukowany na Węgrzech’;
- cechy charakterystyczne wyglądu pojazdu: *akwarium* ‘tramwaj Konstal 105N oraz pokrewne, mające wysokie, duże okna’; *banan* ‘autobus z opadającym względem reszty nadwozia tyłem, co jest spowodowane wyginaniem się konstrukcji’; *bufet*, *kiosk* ‘tramwaj Pesa 128N Jazz, wyróżniający się dużymi szybami

¹² W WSJP PAN są to następujące określenia: *autobus*, *tramwaj*, *przegubowiec*.

¹³ Uwidacznia się w tym miejscu negatywne nastawienie miłośników do pojazdów tego typu.

¹⁴ Jest to interesujący neosemantyzm, który powstał zapewne ze względu na podobieństwo brzmieniowe do nazwy handlowej modelu – Duo. Pierwotnie słowo to występuje w nazwie marki klocków dla dzieci oraz słodczy.

¹⁵ Motywacją powstania dwóch ostatnich neologizmów jest znak handlowy marki Man – symbol lwa.

przednią i tylną, mocniej wysuniętymi względem nadwozia u góry niż na dole'; *delfin, neoakwarium* 'tramwaj Konstal 105N2k/2000, wyróżniający się obłym kształtem przodu i tyłu, wzbudzającym skojarzenia z delfinem'; *dromader, wielbłąd*¹⁶ 'autobus przegubowy posiadający agregaty klimatyzacji umieszczone na dachu w obydwu częściach pojazdu'; *gąsienica* 'tramwaj Pesa 120Na Swing, cechujący się budową pięcioczołową, przez co przypomina gąsienicę'; *harmonijkowiec* 'autobus z drzwiami czteropłatowymi, przypominającymi harmonijkę, w których po dwa płyty składają się odpowiednio na prawo oraz na lewo'; *jamnik* 'autobus przegubowy Solaris Urbino 18 lub dowolny inny autobus przegubowy'¹⁷; *kaczka*¹⁸ 'autobus Solaris Urbino 8,6, nazywany tak z uwagi na małe rozmiary'; *kwadrat, kwadracik* 'autobus Jelcz 120M, cechujący się kanciastymi kształtami nadwozia'; *lodówka* 'autobus Ikarus 411, wyróżniający się dużych rozmiarów komorą silnika, która zajmowała cały tył pojazdu i przypominała wyglądem lodówkę'; *łódź podwodna, u-boot, uboot* 'tramwaj Konstal 116Na, wyróżniający się masywną ścianą przednią i tylną'; *parowa, parówczak, paróweczka* 'tramwaj Konstal 13N, cechujący się obłym kształtem nadwozia'; *pi-sklak, pisklą, szczeniak*¹⁹ 'tramwaj Pesa 134N, cechujący się niewielkimi rozmiarami'; *rodzyn, rodzynek* 'pojazd wyróżniający się jakąś cechą charakterystyczną na tle pozostałych'; *wyłup, wyłupek* 'tramwaj Konstal 105N i pokrewne z charakterystycznym typem okrągłych, wystających świateł przednich'; *żaba* 'tramwaj Konstal 13N po charakterystycznej przeróbce świateł przednich, za sprawą której przód pojazdu przypominał głowę żaby';

- cechy związane z komfortem podróży: *czeszczadło* 'autobus Scania CN270UB 4x2 EB OmniCity, cechujący się trzeszczeniem elementów wyposażenia wewnętrznego w czasie jazdy'; *gniot, gniocina, gniocio, gniociszcze, gniocidło, gniotek, gniotura* 'autobus Jelcz M121, cechujący się niewygodnym z perspek-

¹⁶ Wyraz ten stanowi ciekawy przykład przemijającej potrzeby nominacyjnej – pojawił się wraz z początkiem kursowania w Warszawie pojazdów z klimatyzacją całopojazdową – Solarisów Urbino 18 wyprodukowanych w 2005 roku. Zanikł natomiast z czasem, gdy autobusy klimatyzowane zaczęły stopniowo stanowić podstawę taboru autobusowego w stolicy i obecność agregatu klimatyzacyjnego na dachu przestała być cechą wyróżniającą dany pojazd na tle innych.

¹⁷ Dwuznaczność ta wynika z faktu, że niektórzy użytkownicy socjolektu stosują ten neosemantyzm do określania wszystkich autobusów przegubowych z uwagi na podobieństwo kształtu i długości zachodzące między autobusem a rasą psa, inni z kolei zwracają raczej uwagę na fakt, że zielony jamnik jest maskotką firmy Solaris, producenta m.in. autobusów przegubowych Solaris Urbino 18.

¹⁸ Formę tę umieszczam w grupie dotyczącej cech charakterystycznych, ponieważ nie jest ona stosowana do nazywania żadnego innego modelu autobusu niż wskazany powyżej.

¹⁹ Przyczyną nadania takich nazw są niewielkie rozmiary tramwaju – złożony jest z trzech członów, w przeciwieństwie do podobnie wyglądającego i reprezentującego ten sam model tramwaju Pesa 128N Jazz, który składa się z pięciu członów. Wyrazy te sytuują jednak w grupie dotyczącej cech charakterystycznych, ponieważ służą one określeniu wyłącznie tego typu tramwajów, nie oznaczają wszystkich tramwajów o niewielkich rozmiarach.

tywy pasażera układem wnętrza, z niewielkim udziałem miejsca dla osób stojących'; *niederflurtechnika, niskacz, niskopodłogowiec* 'autobus niskopodłogowy, w celu wejścia do niego nie trzeba pokonywać schodów'; *odkurzacz, odkurzaczyk* 'autobus Jelcz M181, cechujący się głośną i nieprzyjemną dla ucha pracą silnika, przypominającą dźwięk wydawany przez pracujący odkurzacz'; *osiołek* 'autobus Man NM223.3, cechujący się mocnym szarpaniem przy zmianie biegów'; *skakanka* 'autobus Scania CN270UB 4x2 EB OmniCity, cechujący się podskakiwaniem na nierównościach nawierzchni'; *trzaskacz* 'tramwaj Konstal 105N lub pokrewny z oryginalnym mechanizmem drzwiowym, wyróżniającym się otwieraniem drzwi z wyraźnym hałasem towarzyszącym trzaskaniu'; *wibrator* 'autobus Jelcz M083C Libero, dla którego charakterystyczne jest wpadanie w wibracje w czasie postoju z włączonym silnikiem'; *wynalazek, wyrób autobusopodobny* 'pejoratywnie o autobusie niskiej jakości';

- wielkość pojazdu: *decha, deska, deskorolka* 'autobus trójosiowy, o długości piętnastu metrów, niemający przegubu'; *dwunastka* 'autobus o standardowej długości, wynoszącej dwanaście metrów'; *knypek, króciak, kurdupel, kurdupelek, maleństwo, maluch, maluszek, midik, midibus, MIDI-k, mikrobus, mikrobusik, mikrus* 'autobus o wielkości mniejszej niż standardowa, tj. poniżej dwunastu metrów'²⁰; *obrzyn* 'autobus powstały poprzez skrócenie pojazdu przegubowego o drugi człon i wstawienie nowej ściany tylnej'; *osiemnastka* 'autobus przegubowy, o długości osiemnastu metrów'²¹; *potrójniak, trójskład, trójeczka, trójwagonowiec* 'skład tramwajowy złożony z trzech wagonów';
- typ napędu oraz dynamika jazdy²²: *automat, automacik* 'pojazd z automatyczną skrzynią biegów'; *bizon* 'autobus Ikarus 280.70E, cechujący się dużą mocą silnika i dobrym przyspieszeniem'²³; *diesel power* 'o autobusie, który generuje duże ilości spalin czarnej barwy'; *elektrobus, elektryk* 'autobus napędzany energią elektryczną'; *gazowiec, gazownia na kółkach* 'autobus napędzany gazem ziemnym'; *hybryda* 'autobus o napędzie hybrydowym'; *klekot* 'autobus z głośno i nierówno pracującym silnikiem'; *lewar, manual* 'autobus z manualną skrzynią biegów'; *muł* 'pojazd o bardzo słabym przyspieszeniu'; *pchacz, pchaczyk* 'autobus z silnikiem umieszczonym z tyłu pojazdu'; *rakieta* 'pojazd o bardzo dobrym

²⁰ Nazywaniu pojazdów tego typu służą również deminutiva pochodzące od słowa *autobus*: *autobusik, autobusiczek, autobusiątko*.

²¹ Nie odnotowuję w tym miejscu compositum *przegubowiec* z uwagi na jego występowanie w ogólnej odmianie polszczyzny, przez co nie jest ono wyrazem oryginalnym w ramach badanego socjolektu.

²² Nie wyodrębniam klasy określeń pojazdów znajdujących się w złym stanie wizualnym i/lub technicznym, jednak warto odnotować, że są one naprawdę liczne: *dezel, hebel, padlina, padaka, truchło, trup, trupek, trupiszcze, truposz, trupieciarnia, prewet, wehikuł, wozidło, wrak, złomek*.

²³ W badanym socjolekcie przyspieszenie nosi również nazwę *odejście*.

- przyspieszeniu'; *wyścigówka* 'autobus Ikarus 260.73A, cechujący się dużą mocą silnika i dobrym przyspieszeniem';
- pojazdy specjalne: *pogot* 'pogotowie techniczne, autobus lub wóz specjalistyczny, którego zadaniem jest zapewniać naprawy uszkodzonym autobusom lub ściągać je do zajezdni w wypadku poważniejszych uszkodzeń'; *przecierak* 'wagon tramwajowy wyposażony w pług służący do odgarniania śniegu z torowiska';
  - istnieje również cała grupa form służących nazwaniu konkretnych, wyróżniających się na tle pozostałych pojazdów, tzw. *rodzynek*: *aka Demon* 'Ikarus 280 o numerze taborowym 2070, wyróżniający się charakterystyczną okleiną szyby przedniej'; *Babcia Mercynka* 'autobus Jelcz M181MB o numerze taborowym 7690, jedyny taki pojazd w Warszawie i jeden z najwcześniej wyprodukowanych'; *batwanki* 'autobus Solaris Urbino 18 o numerze taborowym 8888'; *batyskaf* 'tramwaj Konstal 112N o numerze taborowym 3001, cechujący się masywną budową ściany przedniej i tylnej'; *berlinka*, *Gertruda* 'tramwaj zabytkowy WlWk/GFW K o numerze taborowym 445'; *Biała Dama*, *Żółta Dama* 'autobus Jelcz M121M o numerze taborowym 4590, wyróżniający się do momentu remontu biało-czerwonym malowaniem'; *cicciolina* 'autobus Cacciamali TCM920 o numerze taborowym 987'; *cytryna*, *dżamper* 'bus Citroën Jumper o numerze rejestracyjnym WE 1081K'; *czerwona strzała* 'autobus Ikarus 280.37 o numerze taborowym 5254, cechujący się czerwoną barwą lakieru oraz bardzo dobrym przyspieszeniem'; *„gdański” man / gdańszczak* 'autobusy Man NG313 Lion's City G o numerach taborowych 3381–3383, wyróżniające się malowaniem charakterystycznym dla miejskiej komunikacji autobusowej w Gdańsku'; *grunwald* 'tramwaj Konstal 105Ne 1409 + 1410'; *jaszczurka* 'autobus DAB LS 575-690/4 o numerze taborowym 6341'; *Jelczo-Volvo*, *volviak*, *Volvojelcz* 'autobus Jelcz M180 o numerze taborowym 7370'; *kanciak* 'tramwaj Konstal 102N o numerze taborowym 5, wyróżniający się kanciastym nadwoziem'; *kiler* 'autobus Ikarus 415 o numerze taborowym 7272, który wziął udział w głośnym wypadku z ofiarami śmiertelnymi'; *Król Dennis Pierwszy* 'autobus Dennis Lance o numerze taborowym 6260'; *kwiaciarz* 'skład wagonów Konstal 105Ni 1391 + 1392, nazywany tak ze względu na częste pojawianie się na linii nr 27, kursującej na Cmentarz Wolski'; *latający dywan* 'autobus Scania CN270UB 4x2 EB #A508, zwany tak z uwagi na odpadającą podsufitkę, przypominającą dywan'; *legiobus* 'autobus Solaris Urbino 18 o numerze taborowym 8168, wyposażony do pewnego czasu w liczne nalepki Legii Warszawa'; *mobilny dom publiczny* 'tramwaj Konstal 105Na o numerze taborowym 1006, na skutek remontu zyskał kontrowersyjny wygląd i wystrój wnętrza, głównie w bordowym kolorze'; *pra-u-boot* 'tramwaj Konstal 116Na o numerze taborowym 3004, najstarszy w Warszawie przedstawiciel tego modelu, zwanego popularnie u-bootem';

prosiakobus ‘autobus Ikarus 280.26 o numerze taborowym 2119, wożący przez długi czas reklamę wyrobów mięsnych’; *trzy kosy* ‘autobus Neoplan N4020 o numerze taborowym 6777’; *trzydziestki* ‘autobus Ikarus 280.26 o numerze taborowym 3030’.

4.2. Elementy wyposażenia pojazdów komunikacji miejskiej

Swoje charakterystyczne nazwy ma również wiele elementów wyposażenia pojazdów komunikacji miejskiej. Dotyczy to zarówno obiektów montowanych na zewnątrz, jak i wewnątrz pojazdu, a także części składowych pojazdów. Zostały zaprezentowane poniżej:

- elementy wyposażenia wewnętrznego: *brygadówka* ‘tablica elektroniczna lub tradycyjna, niewielkich rozmiarów, umieszczana za przednią szybą, wskazuje numer brygady²⁴’; *choinka* ‘tablica wewnętrzna wyświetlająca m.in. nazwę linii, najbliższe przystanki i nazwę pętli, element wyposażenia pojazdu’; *decha* ‘płyta z tworzywa sztucznego z nadrukowanymi na nią informacjami o numerze linii, nazwie pętli i pokonywanej trasie, stanowiąca element informacji pasażerskiej’; *elektrodecha* ‘wyświetlacz ukazujący informacje o numerze linii, nazwie pętli i pokonywanej trasie, stanowiąca element informacji pasażerskiej’; *dekoracje (liniowe)* ‘wszystkie obecne w pojeździe elementy informacji pasażerskiej, takie jak tablice z numerem linii, nazwą pętli i trasą, wyświetlacze’; *fajera* ‘kierownica autobusu, także: miejsce pracy kierowcy’; *film* ‘rolka materiałowa z nadrukowanymi cyframi i nazwami pętli, umieszczona na przedniej i/lub bocznej ścianie autobusu, stanowiąca element informacji pasażerskiej’; *kaseta* ‘plastikowa ramka umieszczona u góry przedniej szyby w niektórych tramwajach, służąca do umieszczenia w niej tablicy z numerem linii’; *korale* ‘tablica elektroniczna lub analogowa, informująca o przebiegu linii, wymieniająca wszystkie przystanki na trasie’; *pomarańcze, pomarańczki* ‘wyświetlacze diodowe w pomarańczowym kolorze’; *półtorak* ‘siedzenie przeznaczone dla osoby z bagażem, o szerokości równej półtorej szerokości normalnego siedzenia’; *trumna* ‘duża zabudowa umieszczona we wnętrzu pojazdu’;
- elementy wyposażenia zewnętrznego: *burta* ‘ściana boczna autobusu lub tramwaju’; *ciepły guzik* ‘przycisk umieszczany przy drzwiach, służący do samodzielnego otwierania ich na przystankach przez pasażerów’; *czapeczka* ‘element nadwozia, znajdujący się nad przednim wyświetlaczem, charakterystyczny dla tramwajów Pesa 120Na Swing’; *dekiel, kapsel, kapselek* ‘plastikowa lub meta-

²⁴ Słowo *brygada* w języku ogólnym oznacza ‘zorganizowaną grupę ludzi’, w socjolekcie miłośników komunikacji miejskiej – oznacza ono coś innego – to raczej zbiór kursów, jakie ma wykonać dany pojazd, na danej linii, w ciągu danego dnia, w tym czasie dany pojazd może prowadzić, a nawet zwykle prowadzi, więcej niż jeden kierowca.

lowa osłona nakładana na felgę koła’; *fartuch* ‘najniższa część nadwozia tramwaju, zazwyczaj w innym kolorze niż reszta nadwozia’; *kaganiec* ‘założony fabrycznie ogranicznik prędkości, który nie pozwala się rozpędzić pojazdowi powyżej pewnej prędkości’; *patyk* ‘potoczna nazwa pantografu, służącego w tramwaju do pobierania energii elektrycznej z sieci’; *pułdo* ‘nadwozie tramwaju, całe poszycie oraz wybrane elementy konstrukcyjne’; *ubranko* ‘malowanie danego pojazdu lub reklama całopojazdowa’; *wąsy* ‘gumowa listwa przyczepiana do zderzaków w celu ich ochrony przed obtarciami’.

4.3. Linie autobusowe i tramwajowe

Niektóre linie autobusowe i tramwajowe, zwłaszcza te wyróżniające się jakąś charakterystyczną właściwością, a także typy linii komunikacji miejskiej, dysponują swoimi odrębnymi nazwami. Zostały one przedstawione poniżej:

- ze względu na charakterystyczny numer linii: *bałwanki* ‘linia 188’; *dziewiątka* ‘linia 709’; *dziewiona* ‘linia 169’; *EDWARD / edward* ‘linia E-2’; *ekwador* ‘linia E-4’; *erazm* ‘linia E-1’; *pałki* ‘linia 111 lub 171’; *ćwiartka* ‘linia 25’; *Raz, Dwa, Trzy* ‘linia 123’; *czwórki* ‘linia 444’; *piątki* ‘linia 155’; *szóstki* ‘linia 166’;
- konkretna linia z uwagi na jej cechy charakterystyczne: (*chamskie*) *metro*, *metrobus* ‘linia 190, dawniej także linia 723, cechujące się względnie prostą trasą oraz wysoką częstotliwością, co upodabnia je do metra’; *Derby express* ‘linia 527, przyspieszona, kursująca m.in. przez osiedle Derby’; *kupiecbus* ‘linia darmowa, dowożąca klientów do centrum handlowego Marywilska 44’; *mediolan* ‘linia 189, której trasa w dużej mierze przebiega przez dzielnicę Włochy’; *pieski* ‘linia 124, przejeżdżająca obok schroniska dla bezdomnych zwierząt na Paluchu’; *praskie metro* ‘linia 509, kursująca z Winnicy na Goćław, a więc przecinająca Pragę Północ i Pragę Południe’; *rolnik* ‘linia 137, której trasa w dużej mierze przebiegała przez tereny rolnicze’; *samoloty*, *LOTnicza linia* ‘linia 175, kursująca na Lotnisko Chopina’;
- typ linii z uwagi na jej cechy charakterystyczne: *cetka*, *cmentarka* ‘tramwajowa lub autobusowa linia cmentarna, uruchamiana z okazji uroczystości Wszystkich Świętych’; *dowozówka* ‘linia mająca na celu zapewnienie połączenia z centrum przesiadkowym, np. większą pętlą autobusowo-tramwajową lub stacją metra’; *dziad dzielnicowy* ‘linia kursująca na obszarze jednej dzielnicy, zwykle o krętej trasie, mająca na celu uzupełnić istniejące luki komunikacyjne, zwykle o małej częstotliwości’; *linia-siekiera* ‘linia z dużą, sięgającą kilkudziesięciu, liczbą brygad, co gwarantuje dużą częstotliwość kursowania’; *linia z zakazem* ‘linia, na której ze względu na przebieg trasy czy uwarunkowania infrastrukturalne mają zakaz kursowania pojazdy dłuższe niż dozwolona wartość’; *muchowóz* ‘linia przewożąca niewielu pasażerów, zazwyczaj kursująca po peryferiach miasta’; *nocka*, *nocnik* ‘linia nocna’; *ogryzek* ‘nowa linia powstała przez znaczne skrócenie trasy

innej linii, towarzyszące jej likwidacji’; *wsio bus* ‘linia kursująca na peryferiach miasta’; *za metro, zametro* ‘linia zastępcza uruchamiana w wypadku niesfunkcjonowania metra na jakimś odcinku’, *zaeSKaeMka, zaSKMka, za-SKM-ka* ‘linia zastępcza, uruchamiana w wypadku niesfunkcjonowania na jakimś odcinku pociągów SKM’; *zakładka, zetka* ‘linia zastępcza’; *za-WKD* ‘linia zastępcza uruchamiana w wypadku niekursowania na jakimś odcinku pociągów WKD’.

4.4. Ludzie związani z komunikacją miejską

Wcześniej przytoczyłem już określenia związane z samymi miłośnikami komunikacji miejskiej, a także pejoratywne określenie kierowców samochodów osobowych. Teraz poddam analizie pozostałe wyrazy określające ludzi związanych z komunikacją miejską.

- osoba prowadząca autobus: *draiver, drajwer, driver, kierman, kiero, kierowczyni, kierownicza, kierownik, Pani kierowca, Pani kierowczyni*;
- osoba prowadząca tramwaj: *motorolka, motorowa, motorowy*²⁵.

4.5. Funkcjonowanie komunikacji miejskiej

Do ostatniej, względnie szerokiej kategorii zaliczam całą leksykę i frazeologię związaną z różnymi aspektami organizacyjnymi komunikacji miejskiej. W ramach tej szerokiej kategorii wyróżnić można następujące grupy:

- zdarzenia związane z kursowaniem pojazdów komunikacji miejskiej: *anomalia obsługowa, ciekawostka obsługowa* ‘sytuacja, w której na danej linii w określonym dniu kursują pojazdy innego typu niż ma to miejsce zazwyczaj, np. różniące się wielkością, marką, zajezdnią, z której pochodzi itp.’; *dziwadłto, dziwadelko* ‘pojazd, który pojawia się na danej linii, choć najczęściej kursują na niej autobusy lub tramwaje innego typu’; *miejsca leżące* ‘o autobusie, w którym większość miejsc siedzących jest wolna, bądź o linii, która przewozi niewielu pasażerów’; *numerologia stosowana* ‘sytuacja, w której na danej linii kursuje określony autobus, a jego numer w całości lub większej części zgadza się z numerem linii’; *oberek, obertas* ‘manewr zawracania wykonywany przez autobus’; *offroad* ‘przejazd autobusu po odcinku trasy o szczególnie słabym stanie technicznym’; *przebieranka* ‘zakończenie kursowania danego pojazdu na jednej linii i podjęcie kursowania na innej linii’; *wjazd kieszeniowy* ‘sytuacja, w której autobus wjeżdża w jakąś ulicę, aby obsłużyć przystanek, po czym zawraca i powraca na trasę podstawową’; *zmiana czoła* ‘zmiana kierunku jazdy w wagonie dwukierunkowym, związana z przemieszczeniem się motorniczego do drugiej kabiny’;

²⁵ Nie uwzględniam w tym miejscu występującego w polszczyźnie ogólnej wyrazu *motorniczy*, zazwyczaj występującego w formie żeńskiej *motornicza* z uwagi na wysoki stopień feminizacji tego zawodu.

- wypadki z udziałem pojazdów komunikacji miejskiej: *dzwon* ‘wypadek, w którym biorą udział co najmniej dwa pojazdy lub gdy jeden pojazd uderza w barierę mechaniczną’; *krawat* ‘sposób holowania uszkodzonego autobusu polegający na połączeniu go za pomocą liny z pogotowiem technicznym i ściągnięciu do zajezdni’; *najechanie* ‘kolizja tramwajowa lub autobusowa polegająca na tym, że pojazd jadący z tyłu najeżdża na tył pojazdu jadącego z przodu’; *obcierka* ‘lekka kolizja, w wyniku której zostaje w niewielkim stopniu uszkodzone poszycie autobusu’; *wyskok* ‘wykolejenie, wypadnięcie tramwaju z szyn’;
- brygady²⁶, na których kursują autobusy lub tramwaje: *brygada łączona* ‘taka brygada, w ramach której pojazd kursuje w ciągu dnia na więcej niż jednej linii’; *brygada pozarozkładowa* ‘kursy wykonywane przez określony pojazd poza rozkładem kursowania danej linii’; *BWLka* ‘brygada wieloliniowa, czyli obsługująca więcej niż jedną linię’; *wtyczka* ‘brygada, która kursuje na linii, ale nie jest wykazana w rozkładzie dla pasażerów – służy do chwilowego wzmocnienia danej linii bez zmiany rozkładu’; *calak, całka* ‘brygada całodzienna, kursująca od rana przynajmniej do popołudnia’; *dodatek* ‘brygada kursująca jedynie w szczytach: porannym i/lub popołudniowym’; *ćwierćkurs* ‘sytuacja, w której autobus wykonuje kurs skrócony od jednej pętli do wybranego przystanku na trasie’; *kółko, kółeczko* ‘przejazd liniowy autobusu od jednej pętli do drugiej oraz z powrotem’; *maraton* ‘brygady, które z reguły występują w dni wolne i mają za zadanie wzmocnienie częstotliwości lub wydłużenie postojów na danej linii podczas największego ruchu na jakiejś linii’; *półkółko, półkurs, półkursik* ‘przejazd autobusu od jednej pętli do drugiej’²⁷.

4.6. Infrastruktura i lokalizacje związane z funkcjonowaniem komunikacji miejskiej

Istotne z perspektywy miłośników komunikacji miejskiej jest również precyzyjne określenie miejsc związanych z komunikacją miejską. W tej grupie znajdują się zarówno wyrażenia spełniające potrzeby nominacyjne względem obiektów charakterystycznych wyłącznie dla funkcjonowania transportu zbiorowego, jak i ekspresywizmy nazywające określone miejsca na mapie miasta:

- miejsca związane z funkcjonowaniem komunikacji miejskiej: *baza* ‘miejsce, w którym stacjonują autobusy’; *jednotor* ‘odcinek sieci tramwajowej, po któ-

²⁶ Pojęcie to jest dość złożone, obejmuje bowiem jednocześnie kierowcę, pojazd oraz rozkład, według którego kursuje ten ostatni. Przykładowo brygada 187/5 oznacza kierowcę oraz określony pojazd, który kursuje na linii 187 w określonych godzinach. Numer brygady niekoniecznie oznacza, że na danej linii kursuje dana liczba pojazdów – ich numeracja nie jest ciągła. Zob. *Numeracja brygad*, Warszawska Galeria Komunikacji Miejskiej. Online: <http://www.wgkm.waw.pl/portal/index.php/17-inne/126-numeracja-brygad> [dostęp: 13.02.2023].

²⁷ W opracowaniu pojęć znajdujących się w tej części artykułu pomocny okazał się artykuł zamieszczony na Warszawskiej Galerii Komunikacji Miejskiej: *Numeracja brygad*. Online: <http://www.wgkm.waw.pl/portal/index.php/17-inne/126-numeracja-brygad> [dostęp: 13.02.2023].

rym tramwaje poruszają się tylko jednym torem'; *kontrapas* 'pas ruchu przeznaczony wyłącznie do ruchu autobusów'; *kraniec* 'koniec trasy autobusu, często w postaci pętli autobusowej'; *kryterium uliczne, pętla uliczna* 'rodzaj krańca cechujący się tym, że autobus na końcu trasy zawraca z wykorzystaniem istniejących ulic, spośród których na jednej z nich umieszczony jest przystanek końcowy'; *wiata „łazienkowska”, adpolowska, typu „Ł”, typu „Targówek”* – rodzaje wiat na przystankach w Warszawie; *wiedeniec* 'przystanek typu wiedeńskiego'; *żeberko* 'fragment toru tramwajowego odłączający się od głównego przebiegu trasy, na którym może odbyć się dłuższy postój tramwaju';

- miejsca na mapie Warszawy: *chmarki* 'żartobliwie o nazwie pętli: CH Marki'; *chomiki* 'potocznie o pętli Chomiczówka'; *Dworzec Południowy* 'alternatywna nazwa pętli Metro Wilanowska'; *Narut / plac przejka* 'plac Narutowicza'; *Parochomin* 'pejoratywne określenie Tarchomina'; *Poniatoszczak* 'most Poniatowskiego'; *pralka* 'pętla P+R Aleja Krakowska'; *wiadukt Marcinkiewicza* 'wiadukt nad rondem Starzyńskiego, w ciągu ulicy Starzyńskiego, otwarty przez prezydenta Warszawy Kazimierza Marcinkiewicza w 2006 roku'.

4.7. Czasowniki oraz frazeologizmy związane z komunikacją miejską

Wszystkie wymienione jak dotąd jednostki leksykalne zaliczały się do rzeczowników, co sugeruje dominujący wpływ funkcji nominacyjnej na rozwój socjolektu miłośników komunikacji miejskiej. Istnieje też jednak grupa czasowników, które określają różne czynności bądź procesy związane z funkcjonowaniem transportu zbiorowego. Ponadto wyróżnić można grupę frazeologizmów stosowanych przez miłośników komunikacji miejskiej:

- czasowniki: *kabinować* 'przebywać w czasie jazdy w kabinie kierowcy'; *kłaść się* 'o autobusie, który nadmiernie przechyla się na boki przy wchodzeniu w zakręty'; *łamać się w* 'inaczej: skręcać w'; *przeszczepić* 'przenieść jakieś elementy jednego pojazdu do innego'; *przyklęknąć* 'o autobusie: przechylić się na przystanku w prawą stronę w celu ułatwienia wymiany pasażerskiej'; *reanimować* 'dokonywać naprawy pojazdu poza zajezdnią w celu umożliwienia dalszej służby albo zjazdu awaryjnego; również naprawy mające na celu utrzymanie w ruchu bardzo zużytego pojazdu'; *wytramwaić się* 'wykoleić się, wypaść z szyn';
- frazeologizmy: *cofaj, cofaj i... zobacz, co narobiłeś!* – 'wykonywać manewr mający na celu umożliwienie autobusowi lub tramwajowi kontynuowanie jazdy, który kończy się kolizją'; *jechać ile fabryka dała* 'jechać z maksymalną możliwą do osiągnięcia przez dany pojazd prędkością'; *jechać bokiem* 'usterka autobusu polegająca na braku zbieżności osi, przez co autobus pozostawia łącznie cztery ślady na jezdni'; *kręcić kółka* 'wykonywać kolejne kursy w ramach danej linii'; *być na wygnaniu* 'o autobusie miejskim kursującym na linii oddalającej się bardzo od centrum miasta, zwłaszcza na liniach lokalnych'; *iść pod palnik* 'o autobusie

lub tramwaju: zostać skierowanym do kasacji'; *wieźć powietrze* 'przewozić niewielką liczbę pasażerów bądź nie przewozić ich wcale w czasie kursu liniowego'; *wyginam śmiało ciało*²⁸ 'o autobusie, zwłaszcza przegubowym, który przybiera nienaturalny kształt w trakcie przejeżdżania przez przeszkody terenowe'.

5. PODSUMOWANIE

Socjolekt miłośników komunikacji miejskiej, który został poddany analizie w niniejszym tekście, okazuje się bogaty i zróżnicowany wewnętrznie. Spełnia przede wszystkim funkcje nominacyjne, przez co udział rzeczowników jest w nim szczególnie duży. Związane są z bardzo różnymi obszarami funkcjonowania komunikacji miejskiej – najliczniej reprezentowane są określenia związane z typami pojazdów, ponieważ to im poświęca się najwięcej uwagi w rozmowach toczonych między miłośnikami. Nieco mniej liczne, ale równie istotne, są pozostałe grupy wyrazów, nazywające elementy wyposażenia pojazdów, linie autobusowe, ludzi związanych z funkcjonowaniem komunikacji miejskiej, zdarzenia towarzyszące działaniu transportu zbiorowego, a także miejsca czy elementy infrastruktury komunikacyjnej.

Sama wspólnota miłośników komunikacji miejskiej jest względnie hermetyczna – zajmujące ich zagadnienia znajdują się zwykle poza obszarem zainteresowania przeciętnego użytkownika języka. Również w aspekcie socjologicznym nie współdzielą oni podejmowanych przez siebie aktywności, takich jak fotografowanie pojazdów komunikacji miejskiej czy też branie udziału w imprezach komunikacyjnych, z innymi ludźmi, dla których transport zbiorowy nie stanowi pasji. Należy jednak zauważyć, że wypracowali oni liczne formy wymiany informacji, co sprzyja rozwijaniu stosowanego przez nich socjolektu – modyfikacjom ulega on z miesiąca na miesiąc, na przykład wraz z pojawianiem się pojazdów nowego typu czy też wycofywaniem z eksploatacji tych starszych.

Należy zauważyć, że socjolekt miłośników komunikacji miejskiej nie stawał się jeszcze jak dotąd przedmiotem badań²⁹. Tymczasem interesujące wydaje się zbadanie pod kątem językoznawczym komunikacji środowisk miłośniczych funkcjonujących w innych miastach oraz przeprowadzenie analizy porównawczej, która pozwoliłaby ustalić wspólny dla nich zasób leksyki i frazeologii, jak i cechy odrębne.

---

²⁸ Fraza ta występuje zawsze w takim kształcie gramatycznym, niezależnie od kontekstu, w jakim się pojawia. Jest to prawdopodobnie spowodowane tym, że pochodzi ona z filmu animowanego, w którym również występowała w takim kształcie.

²⁹ Jest to o tyle zaskakujące, że podobnym badaniom językoznawczym poddawano już na przykład socjolekt miłośników kolei. Obszerny wykaz literatury zajmującej się tym problemem można znaleźć w tekście O. Kowalczyk, „Krzyknij mi przez radio jak będziesz gotowy!”. O emocjach w profesjolekcie kolejarzy, *Linguistische Treffen in Wrocław* 2021, 19, s. 164–165.

W ten sposób możliwe będzie udzielenie odpowiedzi na pytanie, czy właściwe jest mówienie o socjolektach miłośników w poszczególnych miastach, czy raczej jednym wspólnym socjolekcie miłośników komunikacji miejskiej, mającym swoje warianty lokalne.

Bibliografia

- Benveniste, E. 1980. *Struktura języka i struktura społeczeństwa*. W: *Język i społeczeństwo*, red. M. Głowiński, s. 27–40. Warszawa: „Czytelnik”.
- Buttler, D. 1982. *Miejsce języka potocznego wśród odmian współczesnej polszczyzny*. W: *Język literacki i jego warianty*, red. S. Urbańczyk, s. 17–28. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Bernstein, B. 1980. *Socjolingwistyka a społeczne problemy kształcenia*. W: *Język i społeczeństwo*, red. M. Głowiński, s. 83–119. Warszawa: „Czytelnik”.
- Furdal, A. 1977. *Językoznawstwo otwarte*. Opole: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Grabias, S. 1994. *Język w zachowaniach społecznych*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Klemensiewicz, Z. 1953. *O różnych odmianach współczesnej polszczyzny*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Kowalczyk, O. 2021. „Krzyknij mi przez radio jak będziesz gotowy!”. O emocjach w profesjolekcie kolejarzy. *Linguistische Treffen in Wrocław* 19, s. 149–165.
- Piekot, T. 2008. *Język w grupie społecznej. Wprowadzenie do analizy socjolektu*. Wałbrzych: Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Angelusa Silesiusa.
- Wierzbicka, A. 1967. *O języku dla wszystkich*. Warszawa: „Wiedza Powszechna”.
- Wilkoń, A. 2000. *Typologia odmian językowych współczesnej polszczyzny*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Żmigrodzki, P. red. 2007– *Wielki słownik języka polskiego PAN*. Online: <https://wsjp.pl/> [dostęp: 20.04.2023].

Analysis of the sociolect of the Warsaw enthusiasts of urban transport

Summary

The aim of this article is to characterise the sociolect of Warsaw enthusiasts of urban transport, with a particular focus on lexis and phraseology. The author attempts a description of the group of people interested in mass transport as a communication community, analyses the formal characteristics of the sociolect they use, and presents the expressions used by them in an arrangement intended to reproduce the linguistic worldview specific to them, which encompasses urban transport vehicles, vehicle equipment, service names, designations of places and people, as well as events involving urban transport.

Keywords: sociolect – urban transport enthusiast – Warsaw.

Trans. Monika Czarnecka